

конфліктів у сфері оподаткування значно активізує систему пошуку механізмів, засобів, за допомогою яких можна їх ввести у цивілізовані межі та надати вирішенню конструктивного характеру. В податковому законодавстві потрібно закріпити принцип справедливого оподаткування, що дозволить не тільки зробити вітчизняну податкову систему більш ефективною, але і сприятиме встановленню податкової дисципліни, вихованню цивілізованого платника податків, знижуватиме рівень конфліктів між платниками та фіскальними органами.

Ярослав ЧАЙКОВСЬКИЙ

Тернопільський національний економічний університет

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ

Головним чинником забезпечення стабільності банківської системи України є підвищення рівня капіталізації банків.

Питання забезпечення необхідного рівня капіталізації банківських установ досліджували такі зарубіжні та вітчизняні дослідники: З. М. Васильченко [1], П. В. Гудзь [4], І. В. Доманецький [1], О. О. Рябоконт [3], Р. В. Фірман [4], О. В. Чеберяко [3] та ін.

Метою роботи є дослідження сучасного стану та обґрунтування напрямків підвищення рівня капіталізації банків України.

На початок 2015 року кількість банків, які мають банківську ліцензію, становила 163 (табл. 1). На 1 грудня 2015 року кількість банків, які мають банківську ліцензію, зменшилася до 120, з них 1 банк має ліцензію санаційного банку. Кількість банків з участю іноземного капіталу на 1 грудня 2015 року становила 40, у тому числі зі 100-процентним іноземним капіталом – 18.

Таблиця 1

Кількість банків, які мають банківську ліцензію, та з іноземним капіталом в Україні у 2011-2015 роках [2]

№ з/п	Назва показника	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.12. 2015#
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	184	182	176	176	176*	180*	163*	120*
1.1	з них: з іноземним капіталом	53	51	55	53	53	49	51	40
1.2	у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	17	18	20	22	22	19	19	18

* з них 1 банк має ліцензію санаційного банку

без неплатоспроможних банків

Протягом останніх років банки досить активно збільшували свої капітали. За 2009-2013 роки їх капітал зріс на 77424 млн. грн., або на 67,2%, і на 1 січня 2014 року досяг 192599 млн. грн. (табл. 2). Зростання банківського капіталу відбулося в основному в результаті збільшення сплаченого зареєстрованого статутного капіталу, який зріс за аналізований період на 66050 млн. грн., або на 55,4%, з 119189 млн. грн. у 2009 році до 185239 млн. грн. у 2013 році.

З огляду на ліквідацію окремих банківських установ та збиткову діяльність, обсяг капіталу банків протягом 2014 року зменшився на 44576 млн. грн., або на 23,2%, та станом на 1 січня 2015 року складає 148023 млн. грн. Питома вага капіталу в пасивах банків на 1 січня 2015 року становила 11,24% (на 01.01.2014 – 15,07%, див. табл. 2).

Загальна сума капіталу у банківській системі на 1 грудня 2015 року зменшилася до 123970 млн. грн., що на 24053 млн. грн., або на 16,3%, менше, ніж на 1 січня 2015 року. Загальний обсяг капіталів банків України становить 9,72% від їх пасивів (див. табл. 2).

Таблиця 2

Дані щодо структури пасивів банків України у 2008 - 2015 роках*

(млн. грн.)

№ з/п	Назва показника	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.12. 2015#
1.	Пасиви, усього	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1316852	1275359
2.	Капітал	115175	137725	155487	169320	192599	148023	123970
3.	Частка капіталу в пасивах, %	13,08	14,62	14,75	15,02	15,07	11,24	9,72
4.	Статутний капітал банків	119189	145857	171865	175204	185239	180150	206653
5.	Частка статутного капіталу в капіталі, %	103,49	105,91	110,53	103,49	86,18	121,70	166,70
6.	Результат діяльності	-38450	-13027	-7708	4899	1436	-52966	-57283

* Джерело: Основні показники діяльності банків: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

Розмір власного капіталу й надалі залишається меншим за статутний капітал. Це можна пояснити значними збитками банківської системи України у 2009-2011, 2014-2015 рр. (див. табл. 2).

За 2013 рік статутний капітал зріс на 10035 млн. грн., або на 5,7%, до 185239 млн. грн., що підвищило рівень капіталізації банківського сектору. За 2014 рік статутний капітал навпаки зменшився на 5089 млн. грн., або на 2,5%, до 180150 млн. грн. (див. табл. 2).

Таким чином, у 2009-2013 роках прослідковувалася стійка тенденція до зростання капіталу. Проте, протягом 2014-2015 років капітал банків суттєво зменшувався. Тому проблема підвищення рівня капіталізації банків України, як одна з передумов їхньої фінансової стійкості, залишається надзвичайно актуальною. Актуальною є проблема нарощування капіталу деякими малими банками [2].

Додатково зазначимо, що в результаті набуття чинності Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» змінено визначений Законом України «Про банки і банківську діяльність» мінімальний обсяг статутного капіталу банків. Так, мінімальний розмір статутного капіталу банку збільшено зі 120 млн. грн. до 500 млн. грн. Згідно з Концепцією реформування банківської системи, підготовленою Національним банком України, до капіталізації банків має завершитися до 2024 року.

Незважаючи на це, рівень капіталізації вітчизняних банків, особливо у порівнянні із закордонними кредитними установами, залишається ще досить низьким.

Так, власний капітал 163 банків України на 01.01.2015 р. становить 148023 млн. грн. (див. табл. 2). Це менше, ніж, наприклад, капітал одного лише австрійського Raiffeisen Bank International (еквівалент 186,4 млрд. грн.), або трохи більше розміру одного польського банку РКО (близько 130 млрд. грн.).

Однак збільшення капіталу у гривні було не завжди адекватним його збільшенню в перерахунку на тверду валюту.

Однією з найгостріших у розвитку банківської системи є проблема захисту власного та статутного капіталів від знецінення. Так, незважаючи на номінальне зростання обсягів власного та статутного капіталу банків, спостерігається реальне їх зниження в окремих періодах за рахунок девальвації гривні. Так, під час загострення фінансових криз 1998, 2004 та 2008, 2014 та 2015 роках українські банки втрачають власний капітал. І хоча вдається відновлювати тенденцію зростання власного і статутного капіталів банківської системи, їх обсяг у доларовому еквіваленті в результаті девальвації гривні впродовж 1998-1999, 2004, 2008, 2014-2015 роках зменшується.

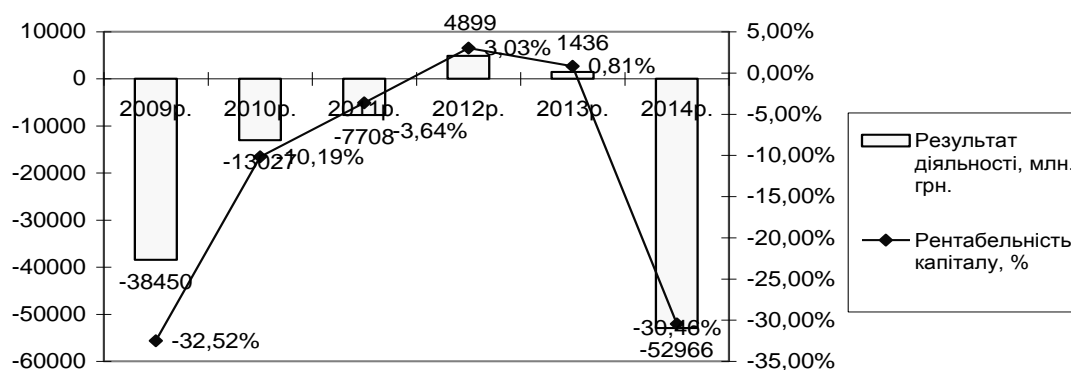
Інфляція також зменшила капітал усіх банків.

На сьогодні капітал банківської системи залишається недостатнім як для стабільного функціонування і розвитку банківської системи, так і забезпечення розвитку економіки за інноваційно-інвестиційною моделлю.

Унаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ.

Продовження зростання резервів за кредитними вкладеннями без випереджаючого нарощення власного капіталу і кредитного портфелю є стримуючими чинниками розвитку банківської системи України.

Діяльність банків залишається низькорентабельною. Так, банки мали рентабельність капіталу (ROE) на низькому рівні (рис. 1).

Рис. 1. Результат діяльності та рентабельність капіталу банків за 2009-2014 рр. [2]

Значення показника рентабельності капіталу (ROE) у 2009-2011, 2014 роках були від'ємними (див. рис. 1). Прибутковість капіталу банківської системи у 2011 році збільшилася до 3,03, а у 2013 р. становила 0,81%. Низьке значення показника рентабельності капіталу свідчить про неефективне використання банками капіталу.

Позитивні зміни у прибутковості капіталу банківської системи пов'язані, в першу чергу, з отриманням банками в 2012 і 2013 роках прибутку у розмірі 4899 млн. грн. і 1436 млн. грн. відповідно.

Крім того, і деякі інші внутрішньобанківські процеси сприяли активізації кризи банківської діяльності. Найбільш відчутні з них – жорстка грошово-кредитна політика Національного банку України, недостатня оперативність та ефективність контролю з боку Національного банку України за діяльністю банківських установ та недоліки в діяльності самих банків. Треба відзначити, що банківський нагляд вчасно не виявив і не допоміг банкам-банкрутам.

Сьогодні настав час зміни стратегії і тактики роботи банків і, перш за все, їх капіталізації. Збільшення рівня капіталізації банків України повинне бути основною складовою у стратегії їхнього зростання.

Проблема недостатньої капіталізації банків супроводжує їх функціонування з перших етапів розвитку вітчизняної банківської системи та є однією з причин їхньої низької конкурентоспроможності на світовому ринку.

Одним із способів підвищення рівня капіталізації банків є процеси їх реорганізації шляхом злиття та приєднання.

У процесі подальшого поглиблення банківської реформи з метою всебічного зміцнення та очищення банківської системи, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави необхідно проводити не політику ліквідації банківських установ, а політику «кількісного пом'якшення» через їх реорганізацію шляхом злиття чи приєднання (поглинання) і спільних зусиль як Національного банку України, так і уряду.

Для оздоровлення банківської системи України слід провести ряд заходів. Насамперед, необхідно створити систему швидкого реагування на виникнення системного ризику для банківської системи, яка б включала механізм оперативної, бажано щоденної, оцінки стану банківської системи, однозначний об'єктивний механізм державної підтримки банківського сектора у разі виникнення несприятливого системного ризику, а не оголошення банківських установ неплатоспроможними і ліквідувати їх. По-друге, необхідно створити для суб'єктів економіки можливість вчасно оцінювати фінансовий стан будь-яких банків України.

Вкладники мають бути переконані в безпеці своїх заощаджень. Для цього треба удосконалити механізм реорганізації банків шляхом злиття, приєднання, а також поглинання.

Література:

1. Васильченко З. М. Капіталізація банків України: сучасний стан та проблеми нарощення [Електронний ресурс] / З. М. Васильченко, І. В. Доманецький // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 1(14). – С. – 3-10. – Режим доступу: http://fkd.org.ua/pdf/%5C2013_1%5C1.pdf.
2. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
3. Чеберяко О. В. Структура капіталу банків України та його характеристика [Електронний ресурс] / О. В. Чеберяко, О. О. Рябоконт // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 3. – С. 77-82. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/23963/16-Cheberyako.pdf?sequence=1>.
4. Gudź P. V. Аналіз капіталізації комерційних банків України та шляхи її нарощення [Електронний ресурс] / P. V. Gudź, P. B. Фірман // Економічний форум. – 2014. – № 3. - С. 241-247. – Режим доступу: file:///C:/Users/admin/Downloads/ecfor_2014_3_38.pdf.

Антон ШЕВЧУК

Тернопільський національний економічний університет

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОГНОЗНИХ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Якщо розглядати питання залежності раціональної потреби банків в капіталі (потреби в економічному капіталі) від рівня прийнятих кредитних ризиків, то Базель I і Базель II, засновуються на концепції залежності, що чим більший ризик, тим при рівних умовах вища потреба в капіталі. Розглядаючи таку ситуацію, в якій виходить на поверхню залежність доходу за ризик від загального рівня очікуваних статистичних значень для рівня ринку ризиків, об'єктивна потреба в капіталі для захисту від таких ризиків в цілому являється доволі суперечливою. Варто зазначити, що в загальному розуміти ситуацію, коли ціна (дохід від ризику) коректно відображає рівень ризику, то більш високий ризик при рівних умовах передбачає і більш високий рівень цін. Капітал в даному випадку може не орієнтуватися на функцію покривання очікуваних ризиків. В іншому випадку було б дублювання функції ціни і капіталу і банки несли б додаткове навантаження. Друга ситуація полягає в тому, коли ціна не відображає рівень ризику. В такому випадку, дійсно, капітал зобов'язаний приймати на себе функцію покриття поточних втрат, обумовлених стабільним ринком в умовах низького, неадекватного стану системи управління.

Введення в дію Базель II не дало чіткого визначення економічному капіталу, проте створилися передумови для його впровадження у банківській практиці. Американська федеральна корпорація із страхування депозитів визначає економічний капітал як «оцінку ризику, можливу втрату капіталу. Економічний капітал базується на прогностичній оцінці потенційних втрат, а тому більше на потенційному зниженні адекватності капіталу, ніж на традиційному розрахунку» [1].

Базель II визначив два підходи до визначення прогностичних ризиків банківської діяльності:

- підхід IRB, що базується на функції кредитних ризиків, які покриваються капіталом на основі внутрішньобанківського рейтингу контрагентів
- підхід AMA, що базується на кількісних і якісних критеріях внутрішньобанківських систем вимірювання операційного ризику.